

J·O·H·A·N·N S·T·R·A·U·S·S S·r. E·N D·E

WEENSCHÉ WALZ

door MAARTEN DIJK

Op 25 September was het 30 jaar geleden, dat hij wiens naam hierboven prijkt, te Weenen overleed op den leeftijd van 74 jaren. Dit moge mij een aanleiding zijn, een artikel te wijden aan hem en aan wat zijn naam beroemd gemaakt heeft: de Weensche wals.

Het is een eigenaardig geval met den naam Strauss in de muziek. In Duitschland en Oostenrijk is deze naam even gewoon als bij ons Mulder of Jansen. Voor ons evenwel „zit er muziek” in dezen naam. Nog eigenaardiger is echter, dat door het groote publiek, naar mij dikwijls gebleken is, allerlei verschillende musici van dezen naam voor één en dezelfde worden aangezien.

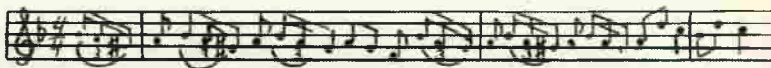
Om te beginnen zijn de onder dezen naam bekend gewordenen niet eens precies gelijk van naam en dus zelfs geen familie. Er zijn er met één s aan 't eind, zooals de in de vorige eeuw bekende violist Ludwig Straus en de nog levende Oskar Straus, componist van de vele bekende operettes, o.a. van „Ein Walzertraum”. Er zijn er met „von” voor hun naam, zooals de in 1919 gestorven dirigent van de Berlijnsche hofopera Edmund von Strauss. En als ik dan maar niet spreek van de overige uitvoerende musici van dezen naam, zoo resten ons nog de verschillende componisten, die hun naam spellen met een dubbele s aan 't eind. Hieronder vinden wij dan Richard Strauss, den nog levenden componist van allerlei beroemd geworden Symphonische Dichtungen (o.a. „Tod und Verklärung”, „Don Juan”, „Ein Heldenleben”) en van niet minder succesrijke opera's (o.a. „Salomé”, „Elektra”, „Der Rosenkavalier”). En verder de componisten-familie, die den naam Strauss het eerst beroemd gemaakt heeft en aan wie dit artikel verder in hoofdzaak gewijd zal zijn. Zij staan in geen enkel familie-verband tot Richard Strauss.

Zelfs zij, die gewend zijn, bovengenoemde personen en hun werk goed te onderscheiden, zal het licht gebeurd zijn, dat zij de leden der laatstgenoemde familie met elkaar verwarden of alle voor één aanzagen. De oorzaak is, dat hun werk zoo gelijk van aard is en daar één van hen, Johann Jr. hierin het meest uitmuntte, kent men gewoonlijk alleen hem en schrijft hem alles toe, wat er aan walsen, andere dansen, marschen enz. onder den naam Strauss bekend is. Ten onrechte. Want ten eerste zijn er vier leden der familie, die hieraan gewerkt hebben: Johann Sr. wiens sterfdag wij hier herdenken en zijn drie zonen: Johann Jr., Joseph en Eduard. (Een zoon van den laatsten, thans nog in leven, die weer Johann heet en de familie-traditie nog voortzet, zal ik slechts terloops noemen, daar hij van geringe beteekenis is.) En ten tweede was Johann Jr. wel het hoogtepunt in het genre, maar niet de schepper van het genre. Deze eer komt zelfs zijn vader niet toe, doch wel Joseph Lanner, die evenals zijn oorspronkelijke medewerker Strauss Sr. jong overleed (1801—1843).

Deze, autodidact in vioolspel en compositie, begon zijn carrière als eerste violist in een kwartet, waarin Strauss Sr. alt speelde. Hij componeerde hiervoor af en toe dansen, die in zijn tijd gebruikelijk waren, zooals de Galop, Polka en Ländler. De laatste, een oorspronkelijk uit Landel (Oostenrijk ob der Enns) afkomstige

langzame dans in $\frac{3}{4}$ maat, was juist naar Weenen overgewaaid, waar zijn karakter zich wijzigde, daar de Weensche stedeling hem sneller en zwieriger ging dansen. Tevens veranderde zijn naam in Walzer en deze toen nieuwe dans was het, waarop het publiek verzot was en waarop Lanner zich dus ook ging toeleggen. Met veel succes, want zijn kwartet trok zooveel publiek, dat het zich in korten tijd tot een volledig orkest ontwikkelde, terwijl zijn composities een groote populariteit genoten. Vóór Lanner (bij Schubert bijv.) was de wals een kort dansstukje. Het karakter van breede, melodieuze zwierigheid gaf Lanner haar. Zijn zoon scheen een nog sterkere begaafdheid in deze richting te bezitten, doch stierf op 21-jarigen leeftijd.

Dat Strauss Sr. een minstens even grooten aanleg voor het genre had, blijkt uit het feit, dat hij reeds als 15-jarige in Lanner's kwartet speelde. Hij kon echter natuurlijk in het orkest van Lanner als ondergeschikte zich op den duur niet volledig ontplooien, al werd hij tweede dirigent. Dus richtte hij in 1850 een eigen dans-orkest op, waardoor hij nu met zijn eigen composities, vooral walsen, voor den dag kon komen. Spoedig overtrof hij Lanner in roem en hij bracht het zoover, dat hij een voortreffelijk geschoold orkest van groote bezetting kon onderhouden, waarmee hij sedert 1883 ook concertreizen ondernam, niet alleen door Oostenrijk, maar ook naar Londen, Parijs enz., zoodat zijn naam in geheel Europa beroemd werd. Deze kreeg zelfs een zoodanigen klank, dat Strauss in 1885 de opdracht kreeg, voortaan met zijn orkest voor de muziek der hofbals te zorgen. Behalve van vele bekende walsen is hij de componist van het oer-type aller militaire marschen: de Radetzky-Marsch:

Zijn drie zonen volgden alle zijn voetsporen, doch de oudste, zijn naamgenoot Johann, zou den roem zijns vaders nog zoozeer overtreffen, dat tenslotte Strauss Sr. er bijna bij in 't vergeetboek geraakte. Johann Jr. richtte reeds op 19-jarigen leeftijd een eigen dans-orkest op naast dat van zijn vader, doch nam 5 jaren later, toen zijn vader stierf, het oudere orkest over, dat hij tot nog grootere volmaking bracht. Zijn geheele leven bestond trouwens, in het overtreffend navolgen van zijn vader. Zoo bijv. ondernam ook hij reizen met zijn orkest, doch hij bracht het tot Petersburg en zelfs Amerika. Doch wat bij hem tenslotte de hoofdzaak werd, was het scheppende. Om zich daaraan geheel te kunnen wijden, droeg hij op 38-jarigen leeftijd het orkest aan zijn broers over en componeerde daarna niet alleen walsen („An der schönen blauen Donau”, Geschichten aus dem Wiener Wald” enz.), maar ook vele operettes, waarin hij een waardig mededinger werd van Offen-

JOHANN STRAUSS
geboren 25 October 1825.